

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 2

ELAZIĞ - 1997

TEFSİR ÇALIŞMALARINDA "KONULU TEFSİR"İN ÖNEMİ

Araş.Gör.Gıyasettin ARSLAN*

Ülkemizde konulu tefsir, bütünsel tefsir ve tevhidi tefsir olarak bilinen bu metod Arap ülkelerinde "Tefsir el- Mevdui " tabiri ile ifade edilmektedir.

Bu çalışma, güntümüz şartlarına en uygun bir tefsir metodunun ne tarzda olması gerektiği sorusuna da bir parça cevap verebilmek amacını taşımaktadır. Zamanın değişmesiyle bazı anlayış ve hükümlerin de değişeceği, her asrın kendine göre bir zihni, felsefi, bilimsel gelişmesi ve değerler sistemi olacağı hemen hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu nedenle Kur'an'ın yeniden yorumlanması bu kabullerden habersiz kalınarak yapılamaz.

"Bir müslümanın en iyi bilmesi gereken kitap, Kur'an'dır. Çağımızda bir çok insan Kur'an konularının hepsini Kur'anı inceleyerek ne okuyacak vakti ne de anlama imkanı vardır. Kur'an'ın belirli bir konudaki değişik ayetlerini kafasında bir araya getirerek topluca bir sonuca varması kolay değildir."¹

Ekonomik şartlar, sosyal ve siyasî krizler genelde insanları dinle meşgul olmaktan alıkoyabilmektedir. Bu nedenle Kuran belli konular çerçevesinde insanlara ulaştırılmalıdır. Tefsir çalışmaları bu yöne doğru kanalize edilmelidir.

"Genel olarak İslam alimlerine göre Kur'an ve tefsir öğrenimi en şerefli bir iştir. Çünkü onun konusu Allah'ın kelimidir. Amaç; Âlemlerin Rabbinin kitabında bahsettiği manaları ve hikmetleri anlayabilmektir. Hatta, bazıları, Kur'an'da geçen hikmet kelimesini "Kur'an tefsiri" diye açıklamışlardır."²

Gerçekte Kur'an kendisini bütün insanlığa okutturmak ister, anlaşılacak ister "Neden Kur'an'ı iyice okuyup düşünmek istemezler"³ ayeti de bunu ifade ediyor. Ancak Kur'an bütün insanlara hitap edip, evrensel kurallar ortaya koyarken, hızla küçülen dünyamızda, Kuranın mucize oluşunu yalnız "Arap dili ve belâğatı " yörüngesine oturtmanın doğruluk derecesi nedir? Çağdaş alimler de eski alimler gibi sadece dil ve edebiyat yönü , uslup ve ifade şekli ile uğraşırlarsa bir Kanada'lının ilgisini nasıl çekecekler? Bir uzay bilimci, bir tıp adamı, bir fizikçi, bir jeologun ilgi alanına ne oranda girebileceklerdir? Kuran mucizesi yalnızca belli bir zaman dilimi ile sınırlı veya bölgesel değildir. Kur'an

* Tefsir Anabilim Dalı.

1 Mevlüt Güngör, Kur'an Araştırmaları, İstanbul, 1995, s. 25

2 Ahmed Cemal el Ömeri, Dirasat Fi't Tefsiril Mevdui, Kahire, 1986, s. 15

3 Muhammed, 24

mucizesi çağlar üstü ve küreseldir. O halde tefsir çalışmalarında bu nokta gözardı edilmemelidir.

Konu ile ilgili Şa'ravî der ki: "Kur'an bir mucize olduğuna göre meydan okumasıda sürekli olacaktır, O indiği dönemde belâğatiyle Araplara meydan okumuştur. Ne var ki İslam, bütün beşeriyetin dinidir. O halde, indiği dönemde Arap olmayanlara da sonraki nesillere de meydan okuması gerekir. Değilse mucize oluşunun bir anlamı kalmaz."⁴

Şüphesiz bu durum çağın özelliğini dikkati nazara almayı gerektirir. Çağımız, ihtisas çağı olduğuna göre Kur'an konularının da yine konunun uzmanları tarafından ele alınıp yorumlanması, izah edilmesi gerekmektedir. Örnek olarak Nisa 56. ayetini gösterebiliriz. Uzman bir gözün gördüğü inceliklerin çoğumuz farkına bile varamayız. Cenabı Hak şöyle buyurur.

"Şüphesiz ayetlerimizi inkar edenleri, yakında bir ateşe sokacağız, onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, onların derilerini başka derilerle değiştireceğiz ki acıyı duysunlar, Allah daima üstün ve hakimdir."⁵

Şimdi burada neden derileri değiştiriliyor? sorusunu elbette bir mütehassısa sormak gerekir. Bir dermatoloji uzmanı buna cevap verebilecek en uygun kişidir. Çünkü Kur'an bize ".....eğer bilmiyorsanız bilgi ehline sorunuz"⁶ demek suretiyle hem bilgiyi hem de ona ulaşabilmenin metod ve yöntemini birarada emretmiştir. "Cildiye doktorlarına göre; acıyı hisseden sadece dış deridir. Çünkü sinir uçları hep dış deridedir. Derin olmayan yanıklar daha çok acı vermektedir."⁷ Demekki Kur'an tabiriyle; ehl-i zikir (bilginler) diğer insanların kolay kolay farkedemeyecekleri incelikleri, mana ve hikmet pırıltılarını görebiliyorlar.

Buradan şu sonuca rahatlıkla varabiliriz. "Günümüzde herhangi bir alim tek başına Kur'an'ı tefsir edemez. Her konuyu onun uzmanına yorumlatmak en doğru bir yöntemdir" diye düşünüyoruz.

Konulu Tefsirin Kısaca Tanımı:

4 Muhammed Mütevelli Şa'ravi, Kur'an mucizesi, çev. Sait Şimşek, İstanbul, 1993, s. 156

5 Nisa: 56

6 Enbiya: 7

7 Mustafa Müslim, Mebahis Fi l'caz'il Kur'an, Riyad, 1995, s. 121; Ayrıca bkz. Abdülmecid Zindani, Kur'an'ın İlmî l'cazı, Çev. Resul Tosun, İstanbul, 1995, s. 35

Tefsir malum, Mevdui (konu) ise, mevzu () kelimesinden gelmektedir. Bu da sözlükte "bir şeyi herhangi bir yere yerleştirmek " demek olan (vad) kökünden gelmektedir.⁸

"Suyun etrafındaki acı ve tuzlu otlardan otlayıp, ondan hiç ayrılmayan deveye " " denilmektedir. Müfessir de uğraştığı bir konunun tefsirini bitirmeden onu bırakmaz.

Terim olarak:

Kur'an ayetlerinin değindiği inanç, toplum yaşayışı ile ilgili veya evresel olayların hayata yönelik boyutlarıyla ilgili olan çalışmalardır."⁹

Değişik birkaç tanımı daha yapılmıştır.

a- Düşünsel, toplumsal veya evrensel yaşamla ilgili konulardan herhangi birini, bu konuda Kur'anî bir söylem geliştirmek amacıyla Kur'anî perspektiften ortaya konması.

b- Tek bir konu ile ilgili ayetlerin dökümünü yapmak ve onları Kur'an'ın temel ilkelerine göre yorumlamak,

c- Konuları, bir sure ya da daha fazla sure çerçevesinde Kur'an'ın amaçlarına uygun olarak ele alan ilim dalı.¹⁰

"Konulu tefsir yani Tefsirel Mevdui ilim adamlarının ve öğrencilerin dillerinde yaygın olarak dolaşan yeni bir terimdir.

Bu terim iki kelimeden oluşmuştur. Birincisi, Tefsirdir. Tefsir, insan bilgi ve sezgisinin Kur'an'dan Allah'ın muradını anlamaya çalıştığı bir ilimdir.

Mevdui Tefsir; ifade şekilleri ve yerleri Kur'an'ın değişik yerlerine dağılmış, ancak aralarında anlam ve amaç yönünden ilgi ve benzerlik bulunan konu ile ilgili parçaları biraraya getirip şerhetmektir. Daha açık bir ifadeyle bu terimin en büyük özelliği tek bir konuda, ilgili ayetleri yorumlamaya çalışmaktır. Buna genel konulu tefsir (Tefsiril Mevdui elam) denir. Tek konunun da belli bir kısmını incelemek de Tefsirel Mevdui el has (özel konulu tefsir) olur. Buna göre her iki tefsirin ortak özelliği ikisinin de Kur'an'da bir konusunun bulunmasıdır. Bunda ihtilaf yoktur.

Genel konulu tefsirlere eskiden yazılmış ahkam'ul Kur'an gibi (Aslında bunlar konulu tefsire örnek olamazlar. Çünkü namaz, hudut, riba, iddet, cihad gibi çeşitli konular bir arada işlenmiştir.) veya son zamanlarda yazılan Muhammed İzzet Derze'nin "Hayatta Kur'an Prensipleri" gibi çalışmalar örnek verilebilir.

8 Mustafa Müslim, Kuran Çalışmalarında Yöntem, Çev. Salih Özer, Ankara, 1993, s. 263; Sait Şimşek Günümüz Tefsir Problemleri, İstanbul, 1995. s.26; el- Mu'cemuil Veciz, Heyet, Mısır, 1980, s. 673

9 Mustafa Müslim, a.g.e. s. 26

10 a.g.e. s. 27

Özel konulu tefsirde ise, konunun çeşitli yönlerinden en yakın ve özel bir yönü incelenir; örneğin: "Kur'an'da Yahudiler" bu daha özel bir konudur. Ancak bunun daha da özelleşmesi mümkündür. Mesela; "Kur'an'a Göre Yahudilerin Sapık İnançları" gibi daha dar bir konuya indirilebilir.

Bu metod en son ve en yeni metod olduğu gibi aynı zamanda yeni ve ilmi bir terimdir."¹¹

Aslında Tefsirel Mevduî dışında kalan diğer tefsir çeşitlerinin hepsine "tefsire'l Mevziî" diyebiliriz. Mevziî tefsirde müfessir tek bir mevzide (yerde) ayetleri bazen rivayet, bazen dirayet, bazen tafsilî veya icmalî hatta mukayeseli tefsir yapabilir.

Mevzuî tefsirde ise, yorumcu Kur'an'ın sadece belli bir konusu ile; mevzuî ile ilgilenir, Kur'an'da bir mevzi ile değil, Yorumcu, Kur'an'da ilgili tüm ayetleri toplar ve ondan da mütekamil bir bina yapmaya çalışır ve Kur'an'ın herhangi bir konu hakkındaki hükmünü tesbit etmeye çalışır.¹²

Tefsirel Mevduî'nin önemine geçmeden önce metodları bakımından tefsir çeşitlerine kısaca göz atmakta fayda görüyoruz.

Kısaca Tefsir Metodları:

1- Tahlili Tefsir:

Bu tür tefsirde yorumcu mushaftaki ayetleri, suredeki sırasıyla, hatta Kur'anı baştan sona kadar açıklamaya çalışır. Ayetlerin birbirleriyle olan ilgi ve münasebetlerini nüzul sebeplerini ve kelimelerin filolojik tahlillerini yapar.

2- İcmalî Tefsir:

Bu metodla yorumcu ayet veya ayetlerin içerdiği anlam ve ifadelerin bir özetini vererek bu ayetlerin mahiyet ve gayelerini özetler. Nükteleri, nüzul sebeplerini ayrıntıya girmeden anlatmaya çalışır.

Bu metodla radyo ve televizyonlarda yayını yapılacak ayetlerden önce dini sohbet yapanlar, dinleyicilere ve izleyicilere ayetlerin maksat ve gayelerini açıklarlar.

3- Mevduî (konulu-bütünsel) Tefsir:

Bu metodla yorumcu tek bir konu ile ilgili Kur'anın her tarafına serpiştirilmiş bulunan bütün ayetleri toplar ve bunları diğer gerekli unsurları da kullanarak açıklamayı gaye edinir.

4- Mukayeseli Tefsir: Bu metodla müfessir bir veya birkaç ayeti aynı konudaki diğer ayetlerle karşılaştırır veya bunların daha önce

¹¹ Abdüsettar Abdulfettah Said, el Medhal ila't- Tefsiril Mevdui, Kahire, 1991, s. 17

¹² a.g.e. s.18

yapılmış izah ve yorumlarını karşılaştırarak bir sonuca gitmeye gayret eder.¹³

Konulu Tefsirin Doğuşu

"Tefsirel Mevdu'î terimi, Ezher Üniversitesi; Usuliddin Fakültesi Tefsir bölümü dersleri arasında bu dersi de koymaya karar verdiğinde gün ışığına çıktı. Ancak Tefsirin bu çeşidinin kalıpları ve temel unsurları Kur'anın nazil olduğu asırdan beri mevcuttu. Nitekim Resulullah da kendisine sorulan bazı ayetlerin yorumunda aynı yöntemi kullanmıştır. Şeyhan ve diğer hadisçilerin Abdullah b. Mesud'tan rivayetlerine göre "İnanıp, imanlarına zulüm bulaştırmayanlar...." (6/82) ayeti nazil olunca insanlara bu zor geldi, Resulullah'a gelip;

- Ya Resulullah, hangimiz kendine zulmetmez ki? dediler.

- Resulullah: "Şüphesiz şirk en büyük zulümdür...." (31/13) ayetini okuyarak cevap verdi.

Fıkıhçılar da ilk günlerde bu metodu kullanmışlardı. Taharet, talak, feraiz gibi ana başlıkları kullanmaları bunun en güzel delilidir.¹⁴

Mustafa Müslim'in bu görüşüne Abdussettar Abdulfettah katılmaz, O'na göre Ahkamu'l Kur'anlar Tefsirel Mevdu'î'ye girmez. Çünkü onlarda konu bütünlüğü yoktur. Namaz ile faiz aynı konu başlığı altında incelenemez.¹⁵

Daha sonra, Kur'ana dilci yönelişler oldu. El- Eşbah Ven'Nezair, Müfredatü'l Kur'an, Garibü'l Kur'an vs. gibi çalışmaların hepsi filolojik çalışmalardır.

Nasih-Mensuh gibi diğer problemlerle ilgibir hayli eserler yazıldığı bir gerçektir.¹⁶

Ancak A. Abdulfettah bunu da reddeder. "Kur'anın özelliklerinden, sıfatlarından vs. gibi, Ulumu'l Kur'an, Kur'anın tercemesi ve yabancı dillere çevrilmesi meselesi (Ferid vecdi) Bukai'nın Nazmu'l Kur'an gibi ayet ve surelerin tertibinden bahseden çalışmalar da tefsirel Mevdu'î'ye girmezler.¹⁷ demektedir.

Artık günümüzde ise, bu konular araştırmacıların ilgileri, çağın anlayışı, toplum, ekonomi, felsefe, doğa evren bilimlerine ilişkin Kur'anın bakışı ve önerdiği çözümlere doğru kaymıştır. Değişik başlıklar altında birçok eser görmekteyiz.

Kur'anda Sosyal İlişkiler

Kur'anda İnsan

13 a.g.e. s. 17

14 Mustafa Müslim, Kur'an Çalışmalarında Yöntem, s. 30

15 Abdüssettar, Abdulfettah Said, a.g.e. s. 28, 32

16 Mustafa Müslim, a.g.e. s. 30

17 Abdüssettar, Abdulfettah Said, a.g.e s. 33

Kur'anda İktisat
Kur'anda Kadın
Kur'anda Uzay Ayetleri
Kur'anda Yahudiler
Kur'anda Sabır
Kur'anda Rahmetvb.

Oryantalistler de çalışmalarını bu yöne kaydırmışlardır. Fransız oryantalist Jules La Baeume'nin de Kur'an ayetlerini konularına göre tasnif ettiği bilinmektedir. O'nun kitabını M. Fuad Abdulbaki Arapça'ya çevirdi. Ancak Baeume'nin ayetleri konularına göre tasnif ederken oldukça zorlayıcı bir tavır takındığı da gözardı edilmemelidir.¹⁸

Kısaca Konulu Tefsirin Mahiyeti:

"Şüphesiz Mevduf (konulu) Tefsir "Atomcu" akımdan farklıdır. Çünkü bu akımda "Müfessir Kur'an-ı Kerim ayetlerini mushaf-ı şerifteki sırasına göre ayet ayet ele alarak izah etmeye koyulur." Ancak zamanla bu metod tefsir tarihi boyunca tedrici biçimde gelişerek Kur'an-ı Kerim'in tamamını parça parça halinde kapsar hale gelmiştir.

İbni mace, Taberi atomcu metodun en kapsamlı numunelerini temsil ediyorlardı. Pek tabii bu methodla müfessirin diğer ilgili ayetlerin tamamından sarfı nazar ettiğini, söz konusu ayeti anlamak için başka ayetlerden faydalanmadığını söylemek istemiyoruz.

Kuran'ın bölük pörçük bir görüş açısıyla değerlendirilmesi ve bu ayrı ayrı anlamların bir araya getirilmesiyle oluşan manaların, aralarında en ufak bir bağ dahi bulmamız mümkün olmayacaktır.

Bu dağınıklık ve parçalar üzerine yönelme hali, islam düşüncesinde birbiri ile ihtilafli çok sayıda mezhebin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü şu veya bu müfessir görüşünü destekleyen bir ayet görmekle hemen ortaya atılıyor ve etrafına bir gurup, bir küme oluşturabiliyordu. Cebr, tefviz ve ihtiyar meseleleri bunun en bariz örnekleridir

Halbuki atomcu müfessirin dağınık haldeki malumatı olduğu gibi bırakmayarak o dağınık halden bir adım daha ileri gitmesiyle bu çelişkilerin pek çoğunun ortadan kaldırılması işten bile değildi"¹⁹

M. Bakır es- Sadr'a göre konulu (Mevdui, Tevhidi bütünsel yöneliş) methodla gidilseydi bu duruma düşülmeyecekti. "²⁰

Mevdui tefsir akımı, atomcu (teczi^ı) tefsircilerin yaptığı gibi Kur'anın tamamını ayet ayet tefsir etmeye çalışmaz, Aksine inançla, toplumla, evrenle, yahut hayatla ilgili konulardan birini ele alarak

18 M. Müslim, a.g.e. s. 32, Ayrıca Bkz. Ahmed Cemal el Ömeri, Dirasat Fi't-Tefsiril Mevdui, Kahire, 1986, s. 51, 53.

19 M. Bakır es Sadr, Kur'an Okulu, Çev. Mehmet Yolcu, Ankara, 1995, s. 15

20 M. Bakır es- Sadr, a.g.e. s. 16

Kur'an'ı bu açıdan etüde tabi tutar, araştırır, açıklamalarını bu yönde yapar. Kur'anda tevhid akidesi, Kur'anda nübüvvet, Kur'anda iktisat anlayışı, Kur'an'da tarihi yasalar vs. gibi konularla yapılan çalışmaları buna örnek gösterebiliriz.

Bu metod da ayetlerdeki özel anlamların sınırlandırılıp belirlenmesine kapsam ve içeriklerine derinlemesine nüfuz edilmesine muhtaçtır.

Tefsirin ilk merhalesi şüphesiz Hadis ve sahabe sözlerine dayanmasıdır. Daha sonra edebi, luğavi bilgilerle tefsir gelişti. Şüphesiz bu bilgilerle onun özüne ulaşılması beklenemezdi.

Sadr'a göre fıkıh; bütünsel (mevdui) metodu kullanmıştır, örneğin "Kitab'ul Bey", "Kitabu'l Ceale", "Kitabu'n Nikah" gibi bu konularla ilgili diğer rivayetleri bu başlıklar altında bir araya getirir. Şerh yapar, mukayese ederek değerlendirmelerde bulunur. Sonuçta o, yalnız başına tek bir rivayeti anlamayı amaçlamaz. Zira yalnız bir rivayeti lafzen ve mana olarak güzelce anlamakla şer'i hükme ulaşmak mümkün olmayabilir. Çünkü şeri hükme ulaşmanın biricik yolu bir konuda gelen tüm rivayetleri tetkik ederek, onların tümünden elde edilen kanaat, varılan düşünceden bir tek rivayetin değil tüm rivayetlerin ana fikir olarak verdiği tek düşünce çıkarılır.

Hadislerin şerh edilip açıklanmasında başvurulan bu metod mevzui yönelişin ta kendisidir.²¹

Sadr'ın bu mütalaasına karşılık, Emin el Huli "Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod" adlı eserinde fıkıhın, Kur'anın en büyük tefsiri metodu olduğu anlamına gelemeyeceğini ifade ettikten sonra şunları söyler: "İstilahta fıkıh diye adlandırılan ameli hükümler, Kur'anda en az geçen hükümlerdir. Şüphesiz Kur'an'da bu tür hükümlerden başka insanları terbiye eden ve ruhları mutlu kılan ve doğru istikamete sevke eden başka hükümler de vardır."

El Huli adı geçen eserinin bir yerinde şöyle der:

"Eskiler İslami ilimlerin hayatı hakkında söz ederlerken bu ilimleri başlıca üç kısma ayırmışlardır.

- a- Olgunlaşmış ve tam olarak kemale ermiş olan ilimler (Nahiv-Ulusu'l Fıkıh gibi)
- b- Olgunlaşmış, fakat henüz tam olarak kemale ermemiş olan ilimler (fıkıh, hadis gibi)
- c- Henüz ne olgunlaşmış, ne de kemale ermiş olan ilimler (Beyan ve tefsir ilimleri gibi)²²

21 M. Bakır es- Sadır, a.g.e. s. 21

22 Emin el Huli, Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod, Çev. Mevlüt Güngör, İstanbul, 1995, s. 66

Bunlardan da anlaşıldığı üzere öntümüzdeki zamanlarda daha çok tefsir metodları geliŒecek, Kur'ana yöneliŒler farklı boyutlar kazanacak, bunlar gittikçe dallanıp budaklanacaktır.

Konulu tefsirin bir kayeside Kur'anın daha iyi anlaşılması amacı gütmemesinden dolayıdır. Çünkü "Kur'anın ne olup ne olmadığı hakkında çağın yaŒayan beyinlerince yapılacak münakaŒalar sonucunda Kur'anı anlama ve ondan yararlanma faaliyeti de yeni bir hüviyet kazanacak ve müslüman aydın savunmacı üslubunu bırakıp, çağın beklediğı alternatif değerleri üretmeye vakit bulabilecektir..

Allah VII. y.y. tarihine müdahale formuyla değil, XX. y.y.'ın sonlarının icabettirdiğı bir formla müdahil olmalıdır.

İnsanı, Kur'an değil, islamın tarihteki anlaşılma ve yaŒanma biçimleri değil, Kur'anın ışığından yararlanmasını bilen insan kurtarır. Kur'anın ışığından yararlanmanın, yani Kur'anı, yaŒayan insanları daha iyi, daha tutarlı yorumlayabilmenin ilk basamağı ise Kur'anın ne olup ne olmadığını anlamaktır."23

Esasen mevdüi tefsirin en büyük amaçlarından birisi de Kur'an'ın anlaşılması meselesidir. Mustafa Müslim, Abdülfettah Said, Ahmed Cemal el- Ömeri gibi çağdaş alimlerin buraya kadarki ve yazının sonuna kadar devam edecek olan tahlil ve Œerhlerinden de anlaşılacağı gibi belki de Mevdüi tefsirin doğuşuna zemin hazırlayan en büyük faktörlerden biri de Kur'an'ın ne olup ne olmadığı meselesidir.

KONULU TEFSİRİN ÖNEMİ

Mustafa Muslim konulu tefsirin önemini dört maddede özetlemektedir.

1- Toplumların yenilenen ihtiyaçları, insanla ilgili alanlarda yeni düşüncelerin ortaya çıkması ve modern, bilimsel, teori alanlarının gittikçe genişlemesi karşısında sağlıklı bakışlar ve çözümler önerebilmek ancak Kur'anın konulu tefsirine baş vurmakla mümkündür.

Kur'an nassları belirli sayıda olduğı gibi açıkladığı veya tafsil ettiğı konular da sınırlıdır. Oysa insanın problemleri ve bilginin ufukları hayat devam ettiğı sürece artma eğilimindedir. Bizim bu problemleri sınırlı sayıdaki nassların zahirleriyle karşılamamız mümkün değildir. Oysa Kur'an ayetlerinin ortaya koyduğı temel çizgilerde bir genişlik ve elastikiyet vardır.

Sürekli bir konu üzerinde yoğunlaşan araŒırmacı zihinlerde, Kur'anın ve sünnetin o konudaki ilkelerini özümsemek, araŒırmacıya bir takım yeni genel ilke ve düşüncelere varmasını sağlayacak ictihadi bir rol oynama imkanı vermektedir. Nassların genel hedefinden

23 Halis Albayrak, Kur'anı Anlamak (Tebliğ) I. Kur'an sempozyumu, Fecr Yay. Ankara, 1995. s. 175

çıkarılmış bu ilkeler ışığında araştırmacı bu açmaz ve problemlerin islami çözümünü kavrayabilecektir.

2- Beli bir konudaki ayetleri toplayıp, sebebi nüzullerini tesbit ettikten sonra bunların aşamalarını belirlemek ve zahiren çatışmalarını yorumlamak, konunun incelenmesine ilmi bir atmosfer katmaktadır.

3- Araştırmacı konulu tefsir vasıtasıyla orjinalikleri hiç tükenmeyen Kur'anın icazına ilişkin yeni boyutlar ortaya çıkarır, el istintak (konuşturmak) kavramı, konulu tefsir açısından oldukça önemli bir kavramdır. Hz. Ali bir hutbesinde şöyle diyor. "Kur'an kendi kendine konuşmaz, bunun için onu konuşturmaya çalışın, problemlerinizin çözümü ondadır (Nehcül Belağe s. 157).

4- Kur'an incelemelerini seviyeli ve kaliteli hale getirmek ve yörtüngelerini düzeltmek, çağın birikimi olarak ortaya çıkan bazı bilim dalları ile Kur'an arasında bir ilişki kurmaktır. Psikoloji, sosyoloji, ekonomi, tarih felsefesi, İslami tefsirin karakteristikleri ve esprileri sahasında yeterli çalışmaları göremiyoruz. Örneğin Menahilu'l irfanda olduğu gibi pek çok alim Kur'andaki teşri'in üstünlüğünü anlatmışlar, ancak yaşamın tüm alanlarına ilişkin islami prensiplerin felsefesini pek gündeme getirmemişlerdir.

Bu alanlara cevap verebilecek bu bilimlere kökleştirecek ve onların temellerini ve genel ilkelerini belirleyecek yeğane metod, Kur'an ayetlerini konulu olarak tefsir etme metodudur. Bu çeşit tefsirin önemi esasen bundan kaynaklanmaktadır."²⁴

İbni Teymiye'ye göre;

"En iyi tefsir metodu Kur'an'ın Yine Kur'anla tefsiridir, Kur'anda bir yerde anahatları ile işlenmiş bir konu başka bir yerde ayrıntıları ile açıklanmıştır."²⁵ Konulu tefsir yapan kişi yukarıdaki espiri ışığında ister istemez Kur'anı Kur'anla tefsir edecektir.

Kur'anın Kur'anla tefsirinin klasik tefsir usulü kitaplarında²⁶ yer aldığı form ile bizim izahına çalıştığımız konulu tefsir arasında bir benzerlik sözkonusu ise de esasta bunlar birbirinden farklıdır. Kuran'ın Kuranla tefsirinin genel tefsirlerde, (gerek rivayet gerekse dirayet tefsirlerinde)ki kullanılışı ile henüz yeni yeni oturan, kendi metodunu geliştirme aşamasındaki konulu tefsirlerdeki kulanılışı bu konuda yeterli kadar bir fikir verdiği kanaatindeyiz.

24 Mustafa Müslim, Kur'an Çalışmalarında Yöntem, Çev. Salih Özer, Ankara, 1993, s. 39-44.

25 Ahmed Cemal el Ömeri, Dirasat fi't -Tefsiril Mevdui, s. 53.

26 Zerkani, Muhammed Abdulazim, Menahilu'l İrfan fi Ulumi'l Kur'an, Mısır, 1372 h. C. 1. s. 486

El- Ömeri'ye göre her ne kadar Seyyid Kutub Kur'anı baştan sona kadar tefsir etmişse de bu konuda en başarılı tek kişi sayılır.²⁷

Emin el Huli ve O'nun öğrencisi Dr. Aişe Abdurrahman binti Şati'in bu çalışmaları "Kur'an Konuları" adıyla radyoda yayınlandı.

El Huli'nin tefsirdeki metodunu öğrencisi Aişe Abdurrahman şöyle anlatıyor: "Tefsirde en önemli metod tek konuyu içine alan ve onunla ilgili Kur'an'da bulunan bütün bilgileri toplayarak yapılan metoddur. Bu metod klasik metoddan tamamen farklıdır. "Öğrencilerimden bir kısmı bu metodu master ve doktora tezleri için seçtiler ve başarılı uygulamalar gerçekleştirdiler."

Bu görüşe Şeyh Mahmut Şeltut da katılmaktadır, el Ömeri'ye göre bu metotla Kur'anın insan ve toplum hayatına girmesi daha kolaydır. Bu metod Kur'anın bütünselliğine daha uygundur. Çünkü bu metotla Kur'an baştan sona taranmakta ve konu ile ilgili en küçük işaretler bile bir araya getirilmektedir.²⁸ Dolayısıyla bu metotla Kur'an daha iyi anlaşılacak olmaktadır.

El- Ömeri "Bu zamanda mevzui tefsire muhtaç olduğumuz kadar hiç bir asırda ihtiyaç duymadık"²⁹ derken, Abdüssettar Abdülfettah Said de "Bu çeşit bir tefsir metoduna olan ihtiyaç çağımızın şartlarının bir gereğidir. Zira asrımız ihtisas asrıdır, bu zorunluluk da bu metodu kullanmayı gerektirir.³⁰ demektedir.

Ülkemizde de Mısır ulemasıyla eş zamanda aynı düşünceyi çok veciz bir şekilde dile getiren Mehmet Akif'tir.

"Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı

Asrın idrakine söyletmeliyiz İslamı

Mariz bir asra, hasta unsurlara Kur'an adresini gösterenlere Allah rahmet eylesin.

Konulu Tefsire Olan İhtiyaç:

"Çağımız iki yönden Kur'ana muhtaçtır,

A. Genel olarak, tüm insanlar açısından;

Çünkü bugün bütün beşeriyet yolların ayrımında çaresizlik ve şaşkınlık içindedir. Doğru dürüst bir dinleri de yoktur. Bir çoğuna göre din çağdaş uygarlığın gerisinde kalmış, modası geçmiş bir yaşam sürecidir. Ya da kişiyi ve vicdanları kuşatıcı yönü olmayan sosyal ve evrensel ilerlemeye hiç bir dahli bulunmayan bir hayat tarzıdır.

Evet gezegenimiz üzerinde "Doğru Din"i temsil edecek Kur'andan başka ilahi bir kitap da kalmadı. İnsanlık onun doğruya (hidayet)

27 Ahmet Cemal el- Ömeri, a.g.e. s. 53.

28 el- Ömeri a.g.e. s.68

29 el- Ömeri, a.g.e. s. 69

30 Abdüssettar A. Said, a.g.e. s, 34.

götüren kılavuzluğuna her zamankinden daha çok muhtaçtır. Özellikle de onun her biri "Kemal" derecesinde bulunan prensiplerinin ve insanların psikolojik, sosyolojik, etik ve ekonomik sorunlarını çözmek hususunda Kur'anın teklif ettiklerinin anlaşılması gerekmektedir.

Bu da Kur'an konularının çok ciddi ve bilimsel çalışmalarla ele alınmasına bağlıdır. Ancak o zaman³¹ Kur'an'ın tefsirine bir hizmet edilmiş olur.

B - Özelde, müslümanlar açısından ,

Bugün müslümanların Kur'an yolunda, onun, çizgisinde olduklarını söylemek çok zordur. Bu nedenle herkesten evvel müslümanların Kur'anı iyi anlamaları ve O'nun konularını bütün incelikleriyle kavrayabilmeleri gerekiyor. Önce onların Kur'anı hazmetmeleri, özümsemeleri ve hayatlarına uygulamaları gerekir ki bu tercübe ve deneyimleri ile onu insanlığa takdim edebilsinler. Her şeyden evvel yine müslümanların kendileri doğuya ve batıya dilenmekten vazgeçsinler. Oysa Doğu da Batı da Kur'ana muhtaçtır. Ancak bu yaklaşımla, önce müslümanlar kurtulabilir ve arkalarından da bütün insanlık ".³²

Öte yandan oryantalistler ve misyonerler kiliselerine hizmet etmek için bu metodu kullanmaktadırlar. Dolayısıyla onlara verilecek cevapların bulunduğu eserler de bu tarzda yazılmalıdır. Batıdan islama yapılan itirazlar ve saldırılar geneide belirli konular üzerinde yoğunlaştığından konulu tefsir metodu öne çıkmış bulunmaktadır.

İslam ülkelerinde bulunan islam üniversiteleri (Ezher Üniversitesi, Usulüddin Fakültesi bunların başında gelir). Böyle bir uyanış içerisinde girmişlerdir ve bu metod da kendi terminolojisi ile gelişmektedir.³³

Konulu tefsirin önemi ve lüzümü hakkında buraya kadar yazılanların bir fikir verebildiği inancı içerisinde konunun biraz daha müşahhas örneklerle açıklanması yararlı olacaktır.

Kuran " hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme..."³⁴ Buyurur. Hal böyle iken kesin bir ilim, bilgi sahibi olmadan Ku'ran'ın yorumunda asılsız birtakım malumat ve rivayetlere nasıl sarılabılıriz? İsrailiyatın tefsirlere girmesi maalesef bunun somut bir delilidir.

"İsrailiyatın tefsirlere girmesi ulema kadar halkı da üzümüştür. Tefsirde birer deha olan büyük müfessirlerimizin bu tür uydurma ve

31 Abdüssettar A. Said, a.g.e. s. 42

32 a.g.e. s. 42

33 a.g.e. s. 26-28, Bkz. M. Said Şimşek, Güntümüz Tefsir Problemleri, İstanbul, 1995, s. 19

34 İsra: 36

asılsız ehli kitab kaynaklı rivayetleri, o çok değerli eserlerine nasıl alabildiklerini anlamak mümkün değildir.

Kanaatimize göre bu değerli islam alimleri kendi çağlarında belli bir konu üzerinde Ku'ran konteksi içinde bütünsel (mevdui) tefsir metoduyla çalışma yapmış olsalardı her halde israiliyatın hiç bir çeşidine geçit vermiş olmazlardı.

Yahudi ve hristiyan kaynaklı dini bilgilerin güvenilir olamayacağını Ku'ranı Kerim açıkça belirtmiştir. Onlarca ayet çok net bir şekilde Beni İsrail'in Allah'ın Kelamını (Tevrat) tahrif ettiğini açıklamıştır. Onların Allaha, peygamberlerine, Meleklerine ve kitaplarına iftira ettiklerini de söylemektedir.

"Şimdi (ey müminler) onların size inanacaklarını mı sanıyorsunuz? Gerçek şu ki onlardan vaktiyle bir zümre vardı. Allahın kelamını işitirler, sonra onu iyice anlamalarını müteakip bile bile tahrif ederlerdi" (Bakara :75).

"Ehli kitaptan bir grub okuduklarını Kitaptan sanasınız diye Kitabı okurken dillerini eğip bükerekler. Halbuki okudukları Kitaptan değildir. söyledikleri Allah katından olmadığı halde "Bu Allah katındandır." derler. Onlar bile bile Allah'a iftira ediyorlar (Ali imran:78).

İslam tarihinde israiliyatın Allah kelamı Kur'an tefsirlerine girmesi gerçekten şaşılacak bir durumdur. İsrailiyat asılsız uydurma haberlerdir, Oysa Kur'an sözlerin en doğrusu ve en güzeli

Hz. Peygamber (S.A.V.) asla Kur'ana aykırı bir söz söylemezken eski kitaplarımıza bu tür rivayetlerin nasıl girebildiğini anlamak mümkün değildir. İbni Abbas şöyle der: "-Ey müslümanlar, siz ehli kitaba neden bazı şeyleri sorup duruyorsunuz. Allahın Peygamberinize indirdiği şu kitabınız Allah hakkında en doğru bilgileri içermektedir. Allah ehli kitabın kendilerine gönderilen kitaplarını tahrif ettiklerini, değiştirdiklerini ve kendi elleriyle yeniden bir şeyler yazdıklarını ve bu yazdıklarını "Allah'ın gönderdiği" kitap gibi kabul ettiklerini bunu da az bir dünya menfaati karşılığında yaptıklarını haber veriyor. Size verilen bilgiler (Kuran) sizi, onlara Kur'anın (tefsir ve yorumunda) soru sormayı yasaklamıyor mu? Allah'a and olsun ki onlardan hiç kimsenin gelip size inen kitap hakkında bir şeyler sorduğunu görmedik".

Eğer kadim müfessirler (bazıları) bu noktaya dikkat etselerdi, kendilerinde israiliyatı ayıklayabilme melekesi oluşur, neticede islami ilimler de bu hurafe ve batıl inançlardan korunmuş olurdu.

Aynı Kur'an kuralı itikad sahasında kullanılabilseydi elbette müslümanları Yunan felsefesinin yanlışlıklarından, onun tartışmacı, (kavgacı) karanlık felsefesinden korumuş olacaktı. Maalesef kelam ilmi yunan felsefesi üzerine kurulmuş ve bu metodu esas almıştır.

Öyle inanıyorum ki tefsir ve kelam ilimlerine bulaşan bu iki bela (İsrailiyat ve yunan felsefesi) ile müslümanlar dinlerine en büyük kötülüğü yapmışlardır. Sonuçta dini inanç ve düşüncelerinde çeşitli

hizip ve fırkalara ayrılıp bölük pörçük olmuş, doğru yoldan sapmış kendi çizdikleri (fırkacı) yollarına girmişlerdir.

"Kur'anı okuyup düşünmüyorlar mı? Şayet o Allahtan başkasının kitabı olsaydı elbette onda bir çok çelişkiler bulacaklardı "(Nisa , 82).

Ben bunları ulemanın bu konuya dikkatini çekmek için söyledim.³⁵

İbni Teymi'ye de son günlerinde tefsirel mevduiye benzer bir Kur'an çalışması yapmak istemişti.³⁶

Abdulfettah Said "Kur'an'ın lafzı, nazmı, uslubu, fesahat ve belâğatı kısaca edebi i'cazi üzerinde yeteri kadar güzel çalışmalar yapıldığını ancak her nedense onun asıl mucizevi yönünü oluşturan teşriî i'cazına el atıp, Kur'an'ın ilke ve prensiplerini (adelet, fazilet) gibi konularda eser yazan bir alimi hatırlamadığını, özellikle bilimsel ve felsefi tekebbir çağlarında (Fikir akımlarının insanları yönlendirdiği zamanlar) Kur'an'ın bu vadideki i'cazi üzerinde çalışılması gerektiğini" söyler

Reşit Rıza ve ez- Zerkani gibi alimlerin eserlerinde dağınık da olsa bir takım değerli izahlar vardır. Ama bunların derlenip toplanması gerekir. İşte mevdui tefsir bu esaslar üzerine kurulacak ve dini ilimlerin tashihi ve hurafelerden arındırılması sağlanmış olacaktır.³⁷

Konulu tefsirin diğer bir önemli tarafı da Kur'ana bakışları düzeltmesidir.

Hariciler, Şia, Mutezile, Gulatı Sofiyyeden tutun da Kadiyani ve Bahailere kadar bir çok fırka (Mezhep) Kur'ana tersinden baktılar. Her gurup şartlandıkları mezhep görüşlerini destekleyebilmek için araştırma yolunu tuttu ya da sathi ve parçacı bir yaklaşımla aynı konuda inmiş diğer ayetleri gözardı ederek tek bir ayeti esas alarak o konu ile ilgili ayetlerden sadece birini -Kur'an'ın genel ifade bütünlüğünden uzak ve tek başına sünnet ve sahabe ichtihadını dikkate almadan- tercih ettiler.

Dolayısıyla Kur'an-ı anlamada bir takım sıkıntılar olmuş her fırka yanlış bir takım tevellere saparak ayetlerin zahiri ve hakiki manalarını terketmişler, elde hiç bir delil bulunmaksızın mensuh ayetlerin sayısını çoğaltmışlar, kendi görüşlerine uymayan ancak Kur'anı tefsir eden sahih hadisleri dahi inkar etmişlerdir.

Böylece Kur'an tali dereceye düşürülmüş, daha da kötüsü Kur'an, kendi oluşturdukları kaideleri açıklayan ikinci dereceden bir

35 Abdussattar A. Said, a.g.e. s. 47

36 a.g.e. s. 48

37 a.g.e. s. 49

kitap olmuştur. Fıkıh, kelim, lugat esas alınmış Kuran ise onların bu felsefe ve görüşlerine yardım eden bir konuma indirgenmiştir.³⁸

Tefsirin bu tehlikeli durumdan kurtulabilmesi Kur'an'ın ruhuna en uygun bir metod olan konulu tefsirin öneminin kavranmasına ve uygulanmasına bağlıdır. Tefsirin gerçek ve doğru rotası da burada bulunmaktadır. Kur'an, herşeyden önce bir hidayet kitabıdır. Onun için bu metod müfessirlerin çaba ve gayretlerinin Kur'an düşüncesi etrafında yoğunlaşmasını ve birleşmesini sağlar, müfessirlerin düşünce enerjilerinin form ve kabukla uğraşarak yok olmasını önler. Çünkü konulu tefsir; ilmî, sınırları belli ve mazbut bir metoddur. Bütün gayret ve uğraşlar o konuyla ilgili ayetlerin biraraya getirilmesi hususunda yoğunlaşacak, bu toplanmış ayetlerden somut anlamlar elde edilecek, genel çizgiler yardımıyla çeşitli hükümler çıkarılacak, zihin ve dikkat alabildiğine konunun anlam ve içeriği üzerine eğilecektir. Müfessir eskiden olduğu gibi o ayetleri asıl maksat ve gayelerinden uzaklaştıran, asırlarca tefsire hakim olan israiliyat, edebî sanatlar, fikhî teferruat, kelimî tartışmalar, i'rab ve nahiv gibi şeylerle uğraşmaya fırsat dahi bulamayacaktır.

Zorunlu hallerde mevduî müfessirler edebî inceliklerden elbette bahsedeceklerdir. Ancak bu kesinlikle anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde (amaç olarak değil bir araç olarak), mevduî değil, mevzî bir şekilde kullanılacaktır. Böylece tefsir gereksiz uzatma ve fazlalıklardan kurtulacak, müfessir de artık işaretleri belli yolda, sınırları bizzat aynı konunun ayetleriyle sınırlandırılmış tek bir konu ile baş başa kalacaktır. Bu ilmî ve doğru metod ışığında onun bütün ilgi ve alakası ayetlerin anlam ve gayeleri ile yüce hakikatları üzerine konsantre olacak, başka hiçbir şey düşünemeyecektir.

Bunun için diyoruz ki, bu metodla tarihî ve oldukça tehlikeli olan sapma düzeltilmiş olacaktır. Önce tefsir tashih edilecektir. Çünkü bu yanlış anlayış diğer İslamî ilimlere de ondan sıçramıştır. Bu vesileyle tefsir ilmi olgunlaşacak, eski alimlerin de temenni ettiği merhaleye ulaşacaktır.³⁹

Bu yapıldığı takdirde, yani ayetler konularına göre bir araya getirilip bunlara bütünsel bir gözle bakıldıktan sonra ancak geçmişte ortaya çıkan dinî kural, metod ve hükümler tashih edilebilir. Çünkü bu genel kural ve hükümlere baktığımızda tümevarım metoduna kapsam ve içerik unsurlarına dikkat edilmeden vaz edildiklerini görürüz. Eğer bunları sağlam birer hüküm olarak ileri sürenler bunları konulu tefsire adapte edebilselerdi bizzat kendileri o hataları görecek ve tashih

38 a.g.e. s. 52

39 a.g.e. s. 53

edeceklerdi. Belki de ulema arasında kimi meselelerde meydana gelen ihtilaflar hiç olmayacaktı.

Buraya kadar anlattıklarımıza bir örnek olsun diye aşağıdaki rivayete bakalım. Ubey b. Ka'b'a isnad edilen bir rivayete göre "Kur'an'da er-riyah () şeklinde ifade edilen her kelime "rahmet", er-rîh () şeklinde olanlar da "azap" ifade eder (el-itkan, (C. 1 s. 144).

Şaşılacak şeydir, İmam Suyuti bile bu rivayete binaen bir başka genel hüküm çıkarır ve "rîh kelimesinin "rahmet" manasına geldiği yerlerde cemi, "azap" manasına geldiği yerlerde de müfret olarak gelmiştir..." der.

Allah bu büyük imamlarımıza rahmet etsin, çok güçlü hafızaları olduğu halde nasıl böyle bir genelleme ile külli bir kaide çıkarırlar?

Kanaatimizce (Allah en doğrusunu bilir) bunun sebebi şudur: Onlar bir konu ile ilgili bütün ayetleri bir araya getirmiyorlardı. Bir sonuca gitmeden evvel ayetlere bütünsel bir gözle bakmıyorlardı. Bunu ancak mevduî tefsir yapacaktır.

Oysa er-rîh ile ilgili gerçek durum şöyledir. Er-rîh kelimesi Kur'an'da 19 defa müfret olarak gelmiştir. Bunun yedisi hayır ve rahmet manasında kullanılmıştır. Şimdi bunun üstüne nasıl genel bir kural bina edilir? Bu genel kurala uymayan yedi ayetten bazıları şunlardır.

"Eğer bana bunak demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum." dedi. (Yusuf; 94)

"Süleymana da kasırga (gibi esen) rüzgarı boyun eğdirdik ki, O'nun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi..." (Enbiya; 81)

"Süleymana da sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe olan rüzgarı verdik (emrine amade kıldık)...(Sebe';12)

"Birbirinizle çekişmeyin, sora korkuya kapılırsınız da devletiniz (gücünüz) gider..."(Enfal; 46)

Görüldüğü gibi bu ayetlerin hiç birinde rih " " kelimesi azap manasına değildir.

Er- Riyah " " kelimesi ise Kur'an'da 10 yerde geçmektedir Hepsisi de hayır (rahmet) manasıdır. Yanlız Kehf süresi 45. ayeti her iki manaya muhtemeldir.

O halde bu hüküm şu şekilde tashih edilmelidir:

- Kuran'da er-riyah " " kelimesi cemi olarak geldiğinde rahmet, er-rîh " " yani müfret olarak geldiğinde ise hem rahmet hem azap manasına gelir, ancak azap manasına geldiği daha çok vakidir.⁴⁰

40 Abdussettar A. Said, a.g.e. s. 54-55

Böylece konulu tefsir epistemolojik ufuk da açmış oluyor Kur'an'ın aynı zamanda en güvenilir bir bilgi kaynağı olduğu, hayal, hurafe veya destanların ilmi değer taşımadığı ortaya çıkmış oluyor.⁴¹

"Kuranın, günümüz insanın alışık olmadığı bir muhtevası vardır, onda belli bir konunun ele alınıp bitirildiği ana bölümler veya alt ve yan başlıklara rastlanmaz. Aksine itikadi, ahlaki, hukuki kuralların bunlarla ilgili uyarı, davet teşvik veya tenkitlerin çeşitli usullerde tebliğ edildiği yerde, belli bir konunun muayen bir yeri aydınlatılmışken başka bir yerde aynı konunun değişik bir yönüne de temas edildiği görülür.

Kuran'ın pek çok yerinde gaybın ancak Allah tarafından bilindiği vurgulanır. (Neml, 65) Fakat başka bir yerde "O gaybı bilendir, kendi gayb bilgisini kimseye açıklamaz, ancak razı olduğu elçilere açıklar (Cin, 26-27) şefaath konusunda da aynı durum söz konusudur.

Böylece bu metod Kur'an konularının daha detaylı ve geniş bir şekilde incelenmesine imkan verecektir. Çünkü genel bir tefsirde, müfessir bir konu etrafında ne kadar derinleşirse derinleşsin, müstakil (konulu) bir çalışmada olduğu kadar fazla detaya inemeyecek inse bile bu sefer de ayetler arasındaki mesafe açılacağından sözü fazla uzatmakla suçlanacaktır. Ayrıca o böyle bir şeyi yapmaya kalkışsa ne zaman yapacaktır? Çünkü aynı konu müteaddit defalar karşısına çıkacaktır.⁴²

Bu tefsir metodunun bir avantajı da müellife ele aldığı konu ile ilgili müteahassıslara veya en azından onların eserlerine başvurma imkanı vermesidir. Zaten bu, konulu tefsir metodunun başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken bir husustur. Genel bir tefsir yazan bir müfessirin de bunu bütün Kuran konuları için yapması teknik olarak mümkün değildir.

Yine konulu tefsir vasıtasıyla dünyanın siyasi iktisadi, hukuki, itikadi, ahlaki ve sosyal bulanımlar içinde çalkalandığı bir zamanda, bütün insanlık için yüce yaratıcı tarafından gönderilmiş olan Kur'anı her sahada hayatlarına yön verecek en üstün prensipleri, yeniden derli toplu bir şekilde tekrar gündeme gelecek ve yapılan bu çalışmalarla insanların Kur'an'ın ölmez prensiplerini kolayca anlayabilmeleri, benimsemeleri, hayata tatbik etmeleri sağlanmış olacaktır.

Böylece bu kadar konunun Kur'an'a derc edildiği ve her zaman için geçerli ve üstün prensipler ve bilgiler olduğu bir defa daha anlaşılacak, Kur'an'ın mucize oluşu bir kere daha gözler önüne serilmiş olacaktır.⁴³

41 Abdulhalim el Cündi, el Kur'an ve Menhecuhu'l İlmi el Muasır, Kahire, 1984, s. 68

42 Mevlüt Güngör, Kur'an Araştırmaları, İstanbul, 1995, s.19

43 M. Güngör, a.g.e. s. 20